

Działania władz powiatu konińskiego względem Caritas na podstawie akt z lat 1948-1950

Strona | 1

Autor: Krzysztof Kupiński
ORCID: 0000-0003-3885-7475

Streszczenie: Autor prezentuje wycinek działań władz komunistycznych wobec lokalnych struktur Związku Diecezjalnego Caritas w powiecie konińskim w latach 1948-1950.

Słowa kluczowe: Caritas, antyklerykalizm, stalinizm, komunizm, powiat koniński.

Abstract: The author presents some activities of the communist authorities towards the national structures of the Caritas Diocesan Union in the Konin County in the years 1948-1950.

Keywords: Caritas, anticlericalism, Stalinism, communism, Konin County.

We wrześniu 1948 nic nie wskazywało, że władze państwowe w Polsce podejmą jakiegokolwiek radykalne kroki przeciwko Kościołowi i jego instytucjom. Lokalna Caritas w Koninie, prowadząca szeroką działalność wspomagania potrzebujących, zaprosiła starostę konińskiego Leonarda Ruteckiego na uroczyste otwarcie świetlicy dla dzieci i młodzieży. Świetlica była zlokalizowana w Domu Parafialnym przy ulicy Kościelnej i składała się z trzech sal, w których chciano stworzyć dobre warunki do nauki i udzielania przez nauczycieli pomocy uczniom słabszym. Organizacja zakupiła podręczniki obowiązujące w szkołach, zatrudniła trzech kierowników-opiekunów dbających o porządek. Dla uczniów fizycznie słabych i biednych przewidziano posiłki. Kierujący zarządem Caritas ksiądz Stanisław Perliński prosił w przesłanym zaproszeniu o ewentualne uwagi dotyczące planu pracy świetlicy (APP/K, SP, sygn. 7, AS 1945-1950, k. 34).

Przygotowania do przejęcia przez państwo pojedynczych placówek i całej organizacji Caritas rozpoczęły się niecały rok później. 5 sierpnia 1949 roku rząd dekretem zmienił niektóre przepisy o stowarzyszeniach (Dz.U. 1949 nr 45 poz. 335, także Dz.U. 1949 nr 47 poz. 358). Na ich podstawie przejęto formalną kontrolę nad Caritas. Biskup Włocławski Karol Radoński w odpisie pisma, jakie przedstawił Staroście Konińskiemu, wskazał, że 15 listopada 1948 roku Ministerstwo Administracji Publicznej wskazało, że „Caritas nie podpada pod postanowienia art. 9 lit. a Prawa o stowarzyszeniach z dnia 27 X 1932 [...], wobec czego nie mają też zastosowania przepisy dekretu z 5 sierpnia 1949 r.” (APP/K, SP, sygn. 90, SW, 1945-1950, k. 39; Dz.U. 1949 nr 45 poz. 335). Czyniąc jednak zadość postanowieniom nowych regulacji oraz wezwaniu ze strony Starostwa Konińskiego ksiądz Franciszek Cieślak¹, prezes Związku Caritas Diecezji Włocławskiej, 2 listopada 1948 roku przesłał wykaz 27 placówek Caritas zlokalizowanych w powiecie konińskim (APP/K, SP, sygn. 90, SW, 1945-1950, k. 38, 40).

Decyzji z 23 stycznia 1950 roku o przejęciu przez władze państwowe kościelnego Caritas i wprowadzeniu zarządów komisarycznych towarzyszył stanowczy protest Episkopatu Polski, który 30 stycznia 1950 roku wystąpił z *Orędziem do wiernych w sprawie Caritas*.

¹ Od 1 kwietnia 1950 roku, po śmierci ks. dr. Władysława Mirskiego, administrator parafii w Koninie (APP/K, SP, sygn. 90, SW, 1945-1950, k. 32-33).

Wszyscy księża, którzy w powiecie konińskim odczytali orędzie (12 lutego 1950), zostali ukarani finansowo. Starosta Powiatowy Koniński 13 kwietnia 1950 roku wystawił jednobrzmiące opatrzone klauzulą „Tajne” nakazy ukarania grzywną w wysokości 25 tysięcy złotych za to, „[...] że w m. lutym 1950 r. odczytał do ludności z ambony w (tu nazwa miejscowości) list biskupów polskich o rozwiązaniu Caritas, przez co w miejscu publicznym demonstracyjnie okazał lekceważenie zarządzeń państwowych” (APP/K, SP, sygn. 90, SW, 1945-1950, k. 10).

W sprawozdaniu Referatu Pomocy Społecznej Starostwa Powiatowego z 3 kwietnia 1950 roku informowano, że w ramach sprawdzania wydatkowania subwencji w programie Opieka nad Matką i Dzieckiem kontrolowano m.in. Kuchnię Powszechną Caritas w Koninie (APP/K, SP, sygn. 646, STRR 1949-1950, k. 474; APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k. 43-45). Akcja ta była częścią szerszej aktywności wobec przejętych komisarycznie parafialnych placówek Caritas opierających swoją działalność o Diecezjalny Związek Caritas mający osobowość prawną. Podobne kontrole przeprowadzono już wcześniej, bo 7 lutego 1950 roku w Wilczynie. Opisano w protokole kontroli datę powołania placówki (23 września 1947) przez Caritas Diecezjalne, skład zarządu i komisji rewizyjnej ze wskazaniem aktywności zawodowej każdej z wymienionych osób. Kontrolowana placówka nie prowadziła żadnej działalności oświatowo-kulturalnej, ale udzieliła zapomogi Leonii R., która opiekowała się dziećmi, a popołudniami pomagała im w odrabianiu lekcji. Jak odnotowano, zarząd Caritas odbył 17 posiedzeń, które zostały udokumentowane w protokołach², o którym wspomina protokół z kontroli przeprowadzonej przez delegatów Prezydium PRN. Zarzucono placówce brak ścisłego prowadzenia przychodów i rozchodów, brak wskazania komu udzielono pomocy, jak np. podpisy krzyżykiem bez podania imienia i nazwiska osoby kwitującej odbiór świadczenia (APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k. 1-2). Podobne kontrole zostały przeprowadzono m.in w parafii Gosławice (APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k. 14-16), czy w Ślesinie, gdzie kontrolę przeprowadził miejscowy nauczyciel i aktywista komunistyczny Julian Stępień. W protokole zawarł zapis, że opieką miejscowego Caritas objętych było 44 podopiecznych wraz z rodzinami (APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k. 17). Natomiast w odniesieniu do placówki w Rzgowie kontrolerzy odnotowali, że pod jej opieką znajdowało się 10 osób w wieku od 58 do 93 lat, księgi pod względem formalnym prowadzone były bez uchybień, a „zarządowi nie stawia się żadnych zarzutów” (APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k.20). W każdej placówce sprawdzano stan majątkowy i tak na przykład w Krzymowie wykazano nieruchomości w postaci tapczanu, apteczki, miednicy, fartucha aptecznego i wiaderka. Jak w każdej rozliczono budżet. Przychód za rok 1949 wyniósł 54 969 zł, a rozchód 45 237 zł. W kasie pozostało 9 752 zł, z czego do czasu kontroli rozchodowano 6 620 zł (APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k. 22). Podobnie przebiegła kontrola w Golinie, która była jedną z prężniejszych w powiecie z przychodami na poziomie 172 720 zł (APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k.45).

Natomiast kontrola przeprowadzona w tym samym czasie w Rychwale wykazała, że placówka praktycznie nie działała od czasu śmierci Heleny Wojciechowskiej, a żadne księgi, protokoły i rozrachunki się nie zachowały. Na podstawie tzw. wywiadu stwierdzono, że Caritas w Rychwale założona została przez ks. Ligenzę w roku 1945 i została rozwiązana w połowie 1948 roku. W czasie działalności ograniczała się jedynie do rozdysponowania darów otrzymywanych z Włocławka (APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k.19). W Rzgowie proboszcz odmówił podpisania protokołu (APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 – 1950, k.21).

Caritas i jej działalność podlegały ścisłej i tajnej inwigilacji, a zwłaszcza akcje zbierania funduszy na statutową działalność. Aleksander Warwas, pełnomocnik Caritas na powiat koniński, w sprawozdaniu do zarządu komisarycznego we Włocławku i do Starosty Powiatowego w Koninie o efektach zbiórki napisał, że przyniosła 64 803 złote. Uznał, że

² Zapis odwołujący się do istniejących protokołów z posiedzeń Caritas stanowi wskazówkę, że istniały w czasie kontroli materiały mogące stanowić źródło do szerszego opracowania działalności tej lokalnej placówki.

zbiórka nie przyniosła zamierzonych efektów, bo była zbyt późno ogłoszona i rozpropagowana (APP/K, SP, sygn. 90, SW, 1945-1950, k. 3). Na podstawie powyższego Starosta Powiatowy Walczak raportował 2 kwietnia 1950 roku do Wydziału Społeczno-Politycznego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu o efektach zbiórki Caritas przeprowadzonej 26 marca. Napisał, że akcję przeprowadzono w Koninie, Słupcy, Zagórowie, Kleczewie, Ślesinie, Grodźcu, Kawnicach, Kazimierzu Biskupim, Kramsku, Łądku, Skulsku i Wilczynie. Zbiórkę prowadziło 86 wolontariuszy pochodzących ze środowiska rzemieślniczych, urzędników, OSP i młodzieży szkolnej. Księża ogłaszali na ambonach zbiórkę i wspierali akcję. Ksiądz Antoni Hermanowski wsparł zbiórkę przeznaczając z tacy 1942 złote (APP/K, SP, sygn. 646, STRR 1949-1950, k. 192).

30 czerwca 1950 roku Prezydium PRN w Koninie poufnie relacjonowało do Referatu ds. Wyznań przy Prezydium WRN, że nie udało się powołać w powiecie nowego okręgu Caritas kontrolowanego przez władze, gdyż honorowy przewodniczący Warwas nie uzyskał zatwierdzenia przez zarząd komisaryczny Caritas Diecezjalnego we Włocławku. Jedyne co się udało, to powołanie 15 nowych zarządów na miejsce dotychczasowych. Mimo zawirowań związanych z przejściem organizacji dobrze działały placówki Caritas w Koninie, Ślesinie, Słupcy, Zagórowie, Golinie, Ostrowitem, Łądku, Kawnicach, Grodźcu i Skulsku. W Koninie prowadzona była kuchnia dla 40 osób (dotacja 70 000 zł z Zarządu Diecezjalnego Caritas) oraz po 25 tys. zł na prowadzenie przedszkoli w Koninie, Słupcy i Golinie. W relacji do Referatu ds. Wyznań optymistycznie donoszono, że „Ludność pozytywnie wyraża swe uczucia do nowo powołanych Zarządów Caritas, jednakże wszystkim członkom tych zarządów brak własnej inicjatywy. Proboszczowie w danej pracy w Zarządzie pracują, ale nieoficjalnie” (APP/K, SP, sygn. 90, SW, 1945-1950, k. 2).

Bibliografia

1. APP/K, SP, sygn. 646, STRR 1949-1950 – Starostwo Powiatowe. Sprawy tajne różnych referatów.
2. APP/K, SP, sygn. 7, AS 1945-1950 - Starostwo Powiatowe. Akcje społeczne popierane przez starostę.
3. APP/K, SP, sygn. 89, PKiSC, 1945 - 1950 – Starostwo Powiatowe. Protokoły kontroli oraz sprawozdania Caritas.
4. APP/K, SP, sygn. 90, SW, 1945-1950 – Starostwo Powiatowe. Sprawy wyznaniowe
5. Dz.U. 1949 nr 45 poz. 335 - Dekret z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach.
6. Dz.U. 1949 nr 47 poz. 358 - Rozporządzenie Ministra Administracji Publicznej z dnia 6 sierpnia 1949 r. w sprawie wykonania dekretu z dnia 5 sierpnia 1949 r. o zmianie niektórych przepisów prawa o stowarzyszeniach.